

De (on)macht van de psychosociale dienst

VEERLE SCHEIRS^a
STEF DECOENE^b

Enkele reflecties bij de (mogelijke) impact van het psychosociaal verslag in het beslissingsproces van de strafuitvoeringsrechtbanken

Panopticon, 37 (5), 393-400
© 2016 Maklu | ISSN 0771-1409 | October 2016

- ^a Docent en postdoctoraal onderzoeker, Onderzoeksgroep Crime & Society (CRiS), Research line Penalty & Society, Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel (Corresp.: Veerle.Scheirs@vub.ac.be).
- ^b Docent, Onderzoeksgroep Crime & Society (CRiS), Research line Penalty & Society, Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel

In 2006 krijgt de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf een wettelijke basis. Belangrijke beslissingen inzake de extramurale aspecten van de strafuitvoering worden sinds 1 februari 2007 genomen door multidisciplinair samengestelde strafuitvoeringsrechtbanken (SURB). In concreto oordelen deze rechtscollages over het strafuitvoeringstraject van gedetineerden met een straf totaal van meer dan drie jaar vrijheidsberoving. De beslissingen van de strafuitvoeringsrechtbank komen echter niet tot stand in een sociaal vacuüm, maar worden ge(co)produceerd in interactie met verschillende procesdeelnemers die doorheen verschillende beslissingsstadia in het beslissingsproces betrokken zijn (SCHEIRS, 2014). Zo neemt de SURB beslissingen op basis van een uitgebreid schriftelijk dossier waarin schriftelijke adviezen en verslagen worden opgenomen van onder meer gevangenisdirectie, psychosociale dienst (PSD) en Openbaar Ministerie, en volgt er ter zitting een tegensprekelijk debat waar sommige procespartijen de adviezen kunnen toelichten en worden gehoord.

Verschillende professionele procesactoren hebben op deze manier de mogelijkheid het beslissingsproces van de SURB mee vorm te geven. De PSD, formeel geen procespartij, is één van die actoren die het beslissingsproces van de SURB kan coproduceren. Indien gevraagd door de directie, levert het psychosociaal verslag de SURB immers achtergrondinformatie over de persoon van de veroordeelde en diens achterliggende problematiek. Cruciaal hierbij zijn de criminogenese en prognose, van waaruit het reclasseringsplan wordt geëvalueerd en een advies wordt geformuleerd. CREWE (2011) kent deze verslaggevers *psychological power* toe, die hun verhouding kleurt met de veroordeelde, maar ook met de beslissingsnemer. Maar is dit ook zo? Heeft de psychosociale dienst reële impact op de beslissingen van de SURB, en hoe verloopt dit dan? En wat is precies de aard van de verhouding tussen verslaggever en veroordeelde? In dit editoriaal geven we geen sluitende antwoorden, maar reflecteren we over deze mogelijke impact.

1. DE IMPACT VAN DE PSD: VAN INFORMEEL SLEUTELFIGUUR TOT FORMEEL (BIJNA) ONZICHTBARE EXPERT

Sinds 1998 is aan elke gevangenis een psychosociale dienst (PSD) verbonden, ook al waren voor deze datum reeds diensten actief die belast waren met een gelijkaardige opdracht, maar een andere naam hadden, anders georganiseerd waren en werkten vanuit een ander kader.¹ De legitimiteitscrisis in de nasleep van de Zaak DUTROUX heeft de evolutie en ontwikkeling van de dienst sterk gekleurd en getekend. We kunnen hierin drie grote scharniermomenten identificeren. In de eerste fase (1996-1998) wordt hoofdzakelijk ingezet op een professionalisering van de adviesverlening en de ontwikkeling van expertise inzake seksuele delinquentie. Hierdoor worden de diensten geherstructureerd en wordt extra personeel aangeworven. Er wordt een vormingsprogramma voorzien dat aandacht heeft voor de rolverwachting (adviesverlening) van de dienst. Vanaf 1996 worden er in een aantal gevangenissen pilootprojecten voor seksuele delinquenten opgestart met het oog op gespecialiseerde adviesverlening en pretherapie, die zich vervolgens uitbreiden over de verschillende gevangenissen en bijdragen tot een meer delictneutrale expertise-ontwikkeling. Daarnaast wordt vanaf 1997 de betrokkenheid van de slachtoffers verbreed en bepaald dat in dossiers ter voorbereiding voor een voorwaardelijke invrijheidstelling (VI) slachtoffergegerichte informatie moet worden opgenomen (VANNESTE *et al.*, 2000; VANDENBROUCHE, 2000; STORME & GYSELINCK, 2012). Deze expertise-ontwikkeling heeft tot gevolg dat de PSD, hoewel op dat ogenblik nog vrij informeel georganiseerd, op de voorgrond treedt als een zichtbare actor met een belangrijke inhoudelijke en formele impact, zowel ten aanzien van de gedetineerde, de directie als de beslissende ministeriële diensten.

Wanneer in 1998 de V.I.-commissies worden opgericht, wordt de inhoudelijke (meer) waarde van de PSD-adviezen expliciet erkend en verschuift de informele positionering van de PSD naar een meer formeel en procedureel duidelijk statuut. De psychosociale dossierbeheerders krijgen met de Wet op de Voorwaardelijke Invrijheidstelling (1998) een belangrijke adviesverlenende functie in het kader van de procedure tot het toekennen van een VI. Daarbij krijgen ze de mogelijkheid om tijdens de zittingen van de V.I.-commissie te participeren als experts die door alle partijen kunnen worden gehoord en bevraagd en/of hun advies kunnen toelichten of kracht bijzetten (ook al implementeerde enkel de V.I.-commissie Brussel dit systematisch) (VANNESTE *et al.*, 2000: 106).

Met de implementatie van de Wet op de Externe Rechtspositie (2006) worden deze verworvenheden in belangrijke mate afgebouwd, zij het binnen een procedureel zeer sterk kader. De inhoudelijke expertise van de psychosociale teams wordt niet langer automatisch ingebracht, maar enkel wanneer de directie dit nodig acht. De PSD wordt niet langer expliciet vermeld in de wetgeving welke in het algemeen verwijst naar 'diensten van de directie'. De uitvoeringsbesluiten stipuleren wel dat indien de directeur aan de PSD een psychosociaal verslag vraagt, de directie dat mee in het dossier moet voegen (MINISTERIËLE OMZENDBRIEF, 1794). De directeur wordt met andere woorden formeel de centrale én enige adviesverlener ten aanzien van de SURB. De directeur licht de veroordeelde in over de mogelijkheid om een strafuitvoeringsmodaliteit te verzoeken, de directeur stelt het dossier samen, de directeur hoort de veroordeelde en komt vervolgens op basis van alle informatie uit het dossier en het onderhoud met de veroordeelde tot een gemotiveerd advies. In het schriftelijk verslag adviseert de directeur tot de toekenning of afwijzing van de strafuitvoeringsmodaliteit en geeft deze indien nodig de bijzondere voorwaarden aan die hij nodig acht op te leggen aan

¹ Cf. Penitentiaire Antropologische Dienst (°1920), Centrale Sociale Dienst (°1937), Sociale Dienst en Probatie (°1969), Dienst Maatschappelijk Werk en Strafrechtstoepassing (°1992), Observatie & BehandelEenheden (OBE, °1992).

de veroordeelde indien de modaliteit zou worden toegestaan. De formele erkenning van de PSD als adviesinstantie ten aanzien van de SURB verdwijnt eveneens. Het is de directeur die het schriftelijk advies mondeling dient toe te lichten op de zitting van de SURB en de mogelijkheid om de PSD te horen wordt niet langer voorzien.

De Wet op de Externe Rechtspositie kent dus formeel aan de gevangenisdirecteur de rol van adviesverlener in de strafuitvoering toe. Het psychosociaal advies krijgt hiermee een 'conditioneel aspect' (enkel bij pedoseksuele delicten wordt een psychosociaal verslag nog expliciet verplicht), waardoor haar impact terug lijkt te verdwijnen. Maar is dit ook zo?

2. DE PSYCHOSOCIALE DIENST ALS FEITELIJKE ADVIESVERLENER?

2.1. Formele versus feitelijke adviesverlener

Het beschikbaar empirisch onderzoek impliceert dat de impact van de PSD niet verdwenen is (bv. SCHEIRS, 2014). In dit etnografisch onderzoek naar de beslissingsprocessen van de SURB kwam ze tot de vaststelling dat naast de gevangenisdirecteur als de formele adviesverlener intra muros (opstellen gemotiveerd advies, samenstellen dossier, horen gedetineerden), de PSD als feitelijke adviesverlener nog steeds een belangrijke rol vervult (SCHEIRS, 2014: 223-255).

In de door haar bestudeerde gevangenis en vroeg de gevangenisdirecteur bijna systematisch in alle dossiers een psychosociaal verslag.² Dit verslag vormt niet zelden de belangrijkste en/of de enige informatiebron bij de constructie van hun eigen gemotiveerd advies. Dit psychosociaal verslag werd echter slechts zelden aan een volledige en grondige lectuur onderworpen. De directeur scant het verslag veelal diagonaal en gaat op zoek naar kern- en trefwoorden waarna hij de informatie uit (de conclusie van) het verslag 'knijpt' en in het vooropgestelde sjabloon 'plakt'. In onderstaand voorbeeld expliciteert een gevangenisdirecteur deze werkwijze aan de onderzoeker. *'Zo een advies is rap gemaakt. Op den duur is dat rap het psychosociaal-verslag doornemen, dan uw papier doornemen, hup hup knip en plak en dan rap het volgende, zodat ge op den duur vijf, zes adviezen achter elkaar schrijft'* (ON, Gevangenis 1, 4 mei 2011). Behoudens enkele uitzonderingen neemt de directeur het advies van de psychosociale dienst integraal over in zijn gemotiveerd verslag. Zoals ook CLAES (2012) heeft vastgesteld, lijkt er binnen de gevangenis immers een 'ongeschreven regel' te bestaan dat een negatief psychosociaal advies leidt tot een negatief advies van de gevangenisdirectie. De directieleden verantwoorden deze praktijk door te verwijzen naar het feit dat ze 'aan de lopende band' een groot aantal adviezen moeten afwerken. Verschillende directeurs zien zichzelf bovendien hoofdzakelijk als regime-directeur en hekelen de toegenomen formalisering en juridisering van de strafuitvoering. Daarnaast bestaat er een meer manageriële visie op het besturen van een strafinrichting bij bepaalde gevangenisdirecteurs, waardoor interpersoonlijk contact met gedetineerden en personeel op de vleugels onderschikt wordt aan meer administratief werk op het bureau van de directeur wat leidt tot een meer beperkte dossierkennis en een zeer fragmentarisch beeld van de gedetineerde. Deze aspecten leiden ertoe dat gevangenisdirecteurs bij het schrijven van het advies in grote mate terugvallen op het psychosociaal verslag. Gevolg: psychosociale achtergrondinformatie, diagnoses of criminogenetische overwegingen, en advies worden (her)bevestigd in het verslag van de directeur. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de SURB minder waarde lijkt te hechten aan het directieadvies maar liever beroep doet op de originele bron—ook al is dit in feite niet aan de SURB gericht (NYS, 2016).

² In welke mate de recente aanpassingen in wetgeving en uitvoering deze praktijk zullen veranderen is voor ons op dit moment nog onduidelijk.

Het begrip ‘translatie’ vanuit de actor-netwerk-theorie van Bruno LATOUR (2005) laat toe dit proces van informatie-uitwisseling te begrijpen. KNORR-CETINA (1981: 8-9) omschrijft dit proces als de *‘interlocking of intentionalities’*. HUTTON (2013: 112) definieert translatie als *‘the process through which actions/texts from one source are mediated by other actors and in turn become a new source for further mediation by other actors: a process of movement and associations’*. Een belangrijke translatie vindt plaats wanneer de gevangenisdirecteur zijn gemotiveerd verslag opstelt en de informatie van de PSD hertaalt of herbevestigt in het gemotiveerd advies.

Maar dit is niet de enige translatie. Nadat de PSD het verslag heeft opgesteld en de gevangenisdirecteur zijn advies heeft afgewerkt, vindt een volgende translatie plaats bij het Openbaar Ministerie die eveneens een belangrijke formele adviesfunctie heeft in de procedure. Het OM adviseert op basis van een papieren dossier waarin het psychosociaal verslag en het advies van de gevangenisdirecteur terugkomen als belangrijke informatiebronnen. Deze procesdeelnemer toont een groot vertrouwen ten aanzien van de informatie die in het psychosociaal verslag wordt aangedragen (SCHEIRS, 2014). De informatie van de psychosociale dienst wordt op deze wijze opnieuw (her)bevestigd in het advies van het OM.

In deze feitelijke organisatie (in tegenstelling tot de theoretische of formele) lijkt de PSD de meest belangrijke actor te zijn.

2.2. Een basisbron in het beslissingsproces

Een ander moment van translatie vindt plaats bij de SURB tijdens de voorbereiding van het dossier en gedurende de zitting. Tijdens de voorbereiding levert het psychosociaal verslag de rechtbank achtergrondinformatie over de persoon van de veroordeelde en zijn achterliggende problematiek. Deze informatie laat de SURB onder meer toe het reclasseringsplan van de veroordeelde te evalueren en de tegenindicaties af te wegen. Ook voor de leden van de SURB is het PSD-verslag een belangrijke bron in de voorbereiding van het dossier, waar algemeen veel waarde aan wordt gehecht (SCHEIRS, 2014; NYS, 2016). De informatie die wordt aangereikt door de psychosociale dienst, wordt na lectuur door de SURB dan ook frequent gemedieerd en vervolgens als een nieuwe informatiebron geïmporteerd in het beslissingsproces (SCHEIRS, 2014).

Een recente meesterproef lijkt dit te bevestigen (NYS, 2016). In dit explorierend onderzoek werden 20 SURB-dossiers geanalyseerd met als doelstelling te bestuderen of het psychosociaal advies impact heeft op de finale beslissing van de SURB. NYS stelt in 16 van de 20 dossiers directe impact vast—de SURB verwijst in haar vonnis formeel naar de PSD (2 dossiers) of volgt transparant de inhoud van het PSD-verslag (14 dossiers). In 10 van deze dossiers wordt het advies van de PSD gevolgd (adviesconforme impact). In de 4 resterende dossiers was er in 2 dossiers sprake van negatieve impact—de SURB beslist niet omdat het PSD-verslag onvolledig is. Dit explorierend onderzoek roept nieuwe vragen op. In welke dossiers wijkt de SURB af van het PSD-advies of negeert ze de ter beschikking gestelde informatie, en welke argumentaties liggen hier onder? Wat met dossiers waar geen PSD-verslag in aanwezig is (deze werden niet in het onderzoek opgenomen)?

Het onderzoek illustreert echter duidelijk dat, ook al is de PSD geen formeel zichtbare actor, de door haar aangereikte informatie lijkt in belangrijke mate mee vorm te geven aan de beslissingen van de SURB.

2.3. Verslaggeving met eenduidige impact?

Bovengeschetste analyse suggereert dat de PSD toch een meer manifeste rol vervult in vergelijking met wat in de Wet op de Externe Rechtspositie wordt voorzien. Hoe deze impact in concreto verloopt, of hoe psychosociale methodieken en attitudes deze impact modereren, weten we echter niet. SCHEIRS (2014) stelde bijvoorbeeld vast dat er bij de PSD-leden onderling verschillende visies, perspectieven en praktijken van adviesverlening en verslaggeving naast elkaar bestaan. Ze onderscheidde tentatief drie afzonderlijke perspectieven over hoe de taken (moeten) worden uitgeoefend: de expert, de hulpverlener en de forensische case manager. Bij de *hulpverlener* staat de persoon en beleving van de veroordeelde centraal en gaat de medewerker op zoek naar de (oorzaken van diens) achterliggende *sociale* problemen en/of kwetsbaarheden, zodat hij hierop kan inspelen via het concretiseren van het sociale reclasseringsplan van de veroordeelde. De adviesverlenende functie is ondergeschikt aan de psychosociale ondersteuning van de gedetineerde en de concretisering van zijn reclasseringsplan. Voor de *expert* is de constructie van het psychosociaal verslag en het formuleren van het advies aan de gevangenisdirecteur een doel op zich. Ondanks de pogingen die de centrale psychosociale dienst de laatste jaren heeft ondernomen om de opdrachten van de lokale psychosociale dienst te expliciteren, stelde SCHEIRS (2014) echter vast dat het beleid en de methodologische instructies van deze dienst niet goed gekend zijn voor deze groep medewerkers. Dit leidt ertoe dat deze groep PSD'ers houvast zoekt in de 'sjabloon'-structuur en opbouw van de verslagen, en contacten met de gedetineerden ook louter in functie van het verslagsjabloon organiseert. De *forensische case manager* tracht daarentegen te werken vanuit een delictgericht, what-works, perspectief. Via een uitgebreide feitenbespreking tracht deze medewerker zicht te krijgen op de oorzaken en de context van de feiten. Het resultaat van deze bespreking zal vervolgens als basis dienen voor de criminogenese en de prognose als speerpunten van het advies. Het delict vormt de basis van de tussenkomst en zal ook de basis vormen voor de reclassering die tegemoet dient te komen aan de factoren die aan de basis liggen van de gepleegde feiten. Het psychosociaal verslag is voor deze medewerkers geen doel op zich, maar het instrument, de hefboom, die men hanteert in functie van het veranderingsgericht werken (zie ook DECOENE, 2007, 2008).

Boeiend is dat gelijkaardige perspectieven ook naar voor kwamen in onderzoek van BRANTS *et al.* (2006; zie ook DECOENE & BEYENS, 2013) bij justitie-assistenten. Ze namen semi-gestructureerde interviews af bij enkele justitie-assistenten en stelden vast dat drie groepen onderscheiden konden worden: justitie-assistenten die controle van opgelegde voorwaarden als dé fundamentele focus formuleerden, een groep die vooral inzette op de beleving en ervaringen van ex-gedetineerden, en justitie-assistenten die het helpen ondersteunen van cognitieve transformaties en ontwikkelen van een prosociale identiteit essentieel achtten. De drie groepen vallen mooi samen met de drie subtypes van PSD-medewerkers.

Drie perspectieven, met drie verschillende manieren van werken die een belangrijke invloed hebben op de praktijk van verslaggeving, de bereidheid van de dienst om de veroordeelde te ondersteunen bij de uitwerking van het reclasseringsplan, en dus vermoedelijk ook op het beslissingsproces van de SURB. NVs (2016) interviewde bijvoorbeeld ook de voorzitters van de SURB's. Hieruit bleek dat net criminogenese, persoonlijkheid, en prognose als meest relevant werden ervaren. De levensloop, zoals in de PSD-verslaggeving vaak zeer uitgebreid beschreven, werd als minder tot niet relevant ingeschat. Implicatie zou dus kunnen zijn dat de feitelijke impact van verslaggeving, én reële werkzaamheid van PSD in het helpen realiseren van zinvolle re-integratietrajecten, mee afhankelijk is van de professionele oriëntatie van de verslaggever.

Ook al wordt de psychosociale dienst niet formeel erkend, en ook al is haar rol afhankelijk van de keuze van individuele directeurs of het directieteam om psychosociale verslagen te vragen, het lijkt erop dat leden van de psychosociale dienst vaak een belangrijke sleutel tot de VI van veroordeelden in handen hebben. CREWE (2009, 2011) spreekt in dit kader over een toegenomen *psychological power* in de gevangenis die hier veruitwendigd wordt in de wijze waarop individuele PSD-medewerkers het beslissingsproces van de SURB mee kunnen vormgeven en daardoor ook ten aanzien van de gedetineerden in een belangrijke machtspositie worden geplaatst. HAWKINS (2003: 196) definieert deze machtspositie als volgt: *'Power resided in the structural position of the individual at the point at which choice is made, in the capacity of decision-makers to discard cases or not to create them in the first place, or to redefine a matter.'*

Uit het onderzoek van CLAES (2012) blijkt dat gedetineerden zich hier terdege van bewust zijn. Hij beschrijft hoe gedetineerden in een gevangenis met langgestraften hun interactie met de psychosociale dienst beleven in termen van afhankelijkheid, afwezigheid van transparantie (en dus respect) en diep maar complex wantrouwen. Dit in combinatie met het besef moeilijke en intieme thema's te moeten bespreken met vaak jonge en onervaren deskundigen die vaak ook zelf onvoldoende zicht hebben op hun professionele attitudes en bovendien als personen 'het echte leven nog niet kennen' (toch niet zoals veroordeelden dat ervaren).

3. DE NOODZAAK VOOR MEER EMPIRISCH ONDERZOEK

We weten dat de PSD meer impact heeft op het beslissingsproces van de SURB dan de Wet op de Externe Rechtspositie doet vermoeden, maar veel meer ook niet. Vooral de PSD zelf is onderbelicht in het onderzoek dat eerder vanuit het perspectief van de SURB (SCHEIRS, 2014; NYS, 2016) of de gedetineerde vertrekt (CLAES, 2012). We hebben m.a.w. nood aan multidisciplinair en multi-methodisch onderzoek naar de wijze waarop de wederzijdse processen van beïnvloeding verlopen, startend bij variaties in psychosociaal werken met gedetineerden, variaties in adviesverlening, interactie- en translatieprocessen tussen gedetineerde, psychosociaal team, directie, directie detentiebeheer en SURB, en de raadsman van de gedetineerde. Wanneer vraagt de directie een psychosociaal advies? In welke dossiers wel, en waar precies niet? Wat is de impact dan op de beslisprocessen van de SURB, en op het eindelijk resultaat (een succesvolle re-integratie)? Hoe wordt dit PSD-advies in het directieadvies opgenomen? Hoe presenteert de directie haar advies op de SURB, in besef dat dit vaak de facto een PSD-advies is? Hoe gaan DDB en SURB om met een eventueel toegevoegd PSD-advies? Hoe hanteert een raadsman deze gegevens in zijn pleidooi voor de gedetineerde? Hoe hebben deze beïnvloedingsprocessen en hun gevolgen al dan niet effect op het succes of falen van re-integratietrajecten? Welke strategieën volgt de gedetineerde om in dit procedureel complex kluwen de gewenste invrijheidstelling te bereiken? Dit zijn maar enkele vragen die gesteld kunnen worden.

Belangrijke, meer fundamentele vragen zijn of de 'informatisering' van het psychosociaal advies wel bijdraagt tot het behoud van psychosociale expertise; bijdraagt tot meer succesvolle re-integraties en/of leidt tot perverse aanpassingsstrategieën die de professionaliteit van de dienst net in het gedrang brengen? Wat betekent het voor de werkkrelatie tussen gedetineerde en dossierbeheerder (met het oog op een re-integratieve detentie) dat de feitelijke dossierbeheerder doorheen de procedures op een formeel zwakke plaats wordt gezet, maar anderzijds toch individueel zijn stempel kan drukken?

3.1. En wat met de PSD-leden zelf?

We weten ook zeer weinig over hoe dit door de PSD-medewerkers zelf ervaren wordt. Hebben ze de ervaring van impact, of zelfs macht? Proberen ze, en waarom en hoe dan, de beslissing van de SURB naar 'hun hand' te zetten? Handelen ze hiernaar? Of hebben ze het gevoel veeleer de onzichtbare actor te zijn, zoals deze is voorzien in het wettelijk kader? Ook hier is meer veel meer onderzoek nodig.

Hypotheses hierover formuleren is zeer moeilijk, omdat de snelle evoluties in het penitentiaire landschap de positionering van PSD-leden ook destabiliseert, en ongetwijfeld ook onzekerheid zal veroorzaken. Hoe PSD-leden in 1998 naar hun functioneren keken, is waarschijnlijk sterk anders dan hoe de PSD zich anno 2016 in haar eigen functioneren erwaart. De zeer recente aanpassingen in de wetgeving over de externe rechtspositie zullen ongetwijfeld mee impact hebben op hoe de PSD haar taken opneemt. Ook hier missen we empirisch onderzoek. Is de afwezigheid van een formele positie in de adviseringsketen voor de PSD-leden zelf problematisch? Heeft dit impact op het professioneel functioneren, of op het ervaren van doelloos- of doelgerichtheid? Hoe speelt dit een rol in de werkrelatie met de gedetineerden, in de professionele relatie met directeurs, in team-functioneren?

Wanneer we ons afvragen wat de werkzaamheid is van de PSD inzake kwaliteit van haar psychosociaal advies en haar potentiële impact op het faciliteren van zinvolle re-integratietrajecten, kunnen we alvast vermoeden dat gebrekkige transparantie en variaties in professionele attitudes als aspect van een individueel zoeken naar professionele zingeving, ook invloed zullen hebben op de werkrelatie met gedetineerden—net zoals bv. variaties in werkattitudes bij directieleden dit zullen hebben. Dat afhankelijkheid, wantrouwen en een ervaren gebrek aan controle centraal staan in de beleving van gedetineerden (CLAES, 2012) is niet verrassend. Maar ervaringen van onbegrip en inadequaat respect die een weigering tot het aangaan van inhoudelijke werkrelatie installeren, doen vragen rijzen over de werkzaamheid van de psychosociale methodologie (en dus de diepgang van de geboden adviezen)—in het bijzonder de cruciale rol van (micro)criminogenese en prognose. Wat de beleving van gedetineerden mogelijks indiceert, is gebrek aan ervaren procedurele rechtvaardigheid (DECOENE, 2011), waarvan uitgebreid empirisch onderzoek heeft aangetoond dat het zich schikken naar beslissingen en voorwaarden negatief beïnvloedt (zie onder meer LIND & TYLER, 1988).³

We kunnen ons daarbij de vraag stellen of een transparante én autonoom adviserende rol van de PSD binnen de complexe beslissingsprocessen deze procedurele rechtvaardigheid niet zou faciliteren (én dus ook recidive-beperkend zou zijn), én de inhoudelijke aansturing van sociale re-integratie niet zou kunnen optimaliseren. Een wetenschappelijk en professioneel onderbouwde integratie-inschatting (met een risicotaxatie als essentieel onderdeel hiervan) is immers een belangrijk instrument om de kans op ernstig falende V.I.'s realistisch laag te houden, mét terzelfdertijd de wettelijke garanties op tegensprekelijkheid. We kunnen ons van daaruit o.a. de vraag stellen of het niet zinvoller zou zijn om de psychosociale dossierbeheerder terug formeel zichtbaar te maken, en de advisering transparant tegensprekelijk te maken (bv. door de dossierbeheerder vaker te horen op de SURB). Tegensprekelijkheid verhoogt bovendien ook de individuele motivatie tot professionalisering, en stimuleert organisatorisch het engagement om—met respect voor individualiteit—in te zetten op werkzame professionele attitudes.

³ Procedurele rechtvaardigheid kan gedefinieerd worden vanuit de idee dat procedures als meer rechtvaardig ervaren worden door de betrokkenen wanneer deze voldoende ruimte voorzien voor de conflictpartijen om hun eigen standpunt en visie te verdedigen ten overstaan van de actor die het conflict beslecht (in dit geval de strafuitvoeringsrechtbank) (LYND & TYLER, 1988; DE MESMAECKER, 2013).

Referenties

- CLAES, B. (2012). *Herstel en detentie. Een etnografisch onderzoek in de gevangenis van Leuven Centraal*. Onuitgegeven doctoraal proefschrift in de Criminologische Wetenschappen, Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- BRANTS, E., et al. (2006). *Inschatting van risico op hervat bij voorwaardelijk in vrijheid gestelden*. K.U.Leuven: Departement Psychologie.
- CREWE, B. (2009). *The prisoner society. Power, adaptation, and social life in an English prison*. Oxford: Oxford University Press.
- CREWE, B. (2011). Depth, weight, tightness: Revisiting the pains of imprisonment. *Punishment & Society*, 13(5), 509-529.
- DECOENE, S. (2007). De opmaak van delictketens als methode voor gecontextualiseerde forensische psychodiagnostiek. *Tijdschrift voor Klinische Psychologie*, 37, 189-199.
- DECOENE, S. (2008). Psychologen in de gevangenis: Forensisch-psychologische overwegingen. *Psychologos*, 4, 29-47.
- DECOENE, S. (2011). Evidence-based werken in penitentiaire settings. Waarom eigenlijk niet? *Fatik*, 29, 11-17.
- DECOENE, S. & BEYENS, K. (2013). Compliance dynamics: a multidisciplinary review and exploration of compliance processes in the Belgian context. In P. UGWUDIKE & P. RAYNOR (Eds.), *What Works in Offender Compliance. International Perspectives and Evidence-Based Practice* (pp. 208-226). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- HAWKINS, K. (2003). Order, rationality and silence: Some reflections on criminal justice decision-making. In: L. GELSTHORPE & N. PADFIELD (Eds.), *Exercising Discretion: Decision-Making in the Criminal Justice System and Beyond* (pp. 186-220). Cullompton, Devon: Willan Publishing.
- KNORR-CETINA, K. (1981). The micro-sociological challenge of macro-sociology. Toward a reconstruction of social theory and methodology. In: K. KNORR-CETINA & A.V. CICOUREL (Eds.), *Advances in social theory and methodology. Toward an integration of micro- and macro-sociologies* (pp. 1-48). Boston, London & Henley: Routledge and Kegan Paul.
- HUTTON, N. (2013). From intuition to database: translating justice. *Theoretical Criminology*, 17(1), 109-128.
- LATOUR, B. (2005). *Reassembling the social: An introduction to Actor Network Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- LIND, E.a. & TYLER, T.R. (1988). *The social psychology of procedural justice*. New York: Plenum Press.
- NYS, M. (2016). *De psychosociale dienst: een belangrijke schakel in de beslissingsketen bij procedures externe rechtspositie?* (Meesterproef ingediend tot het behalen van de graad van master in de Criminologische Wetenschappen), Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- STORME, I. & GYSELINCK, L. (2012). Van overheidsreclassering naar Psychosociale Dienst en Dienst Justitiehuisen. In: R. ROOSE, F. VANDER LAENEN, I. AERSTEN & L. VAN GARSSE (Eds.), *Handboek Forensisch Wenzijnswerk. Ontwikkeling, beleid, organisatie en praktijk* (pp. 47-69). Gent: Academia Press.
- SCHEIRS, V. (2014). *De strafuitvoeringsrechtbank aan het werk*. Maklu: Antwerpen/Apeldoorn.
- VANDENBROUCKE, M (2000). Behandeling van seksuele delinquenten in penitentiair milieu. In C. DILLEN & P. COSYNS (Eds.), *behandeling van seksuele delinquenten in België* (pp. 89-110). Leuven/Apeldoorn: Garant.
- VANNESTE, C., MAES, E., DUPIRE, V. & TORO, F. (2000). *De VI.-commissies in actie. Onderzoek naar de werking van de in het kader van de nieuwe VI.-wetgeving (wetten van 5 en 18 maart 1998) opgerichte commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling*. Brussel: Ministerie van Justitie, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie.